

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
MUZEJS

Neaizmirstamās biogrāfijas

Santa Puķīte, B.Sci.soc.

Latvijas Universitātes Muzeja krājuma glabātāja

Eduards Pētersons - pirmais pedagoģijas doktors Latvijā

Eduarda Pētersona ceļš no maza Valkas pagasta līdz pirmajam pedagoģijas doktoram Latvijā ir iedvesmas, uzdrīkstēšanās un patriotisma piemērs. Viņa atstātais mantojums izglītībā un audzināšanā ir nenovērtējams.

Eduards Pētersons, pagājušā gadsimta 20. gadi. Foto: LU Muzeja krājums.

Skolotājs jau no dzimšanas

Kārlis **Eduards Pētersons** Jēkaba dēls dzimis 1882. gada 26. maijā Valkas apriņķī Cirgaļu (Aumestara) pagastā kā vecākais dēls Jēkaba un Marijas (dzim. Veģere) ģimenē [2,3]. Skolas gaitas viņam sākās pie tēva Valkas apriņķa Priežukalna 1. pakāpes pamatskolā un turpat arī sācis skolotāja gaitas - kā palīgskolotājs no 1887. līdz 1889. gadam [1, 2]. 1889. gadā iestājies Irlavas skolotāju seminārā, vēlāk pēc semināra slēgšanas, turpinājis mācības Valkas - Valmieras skolotāju seminārā Rīgā, un to pabeidzis Valmierā 1903. gadā [2, 3]. Tajā pašā gadā sāka strādāt kā skolotājs Smiltenes draudzes skolā, papildus darbojoties Smiltenes baznīcā kā ērģelnieks un

mācītāja palīgs [1,2]. Smiltēnē E. Pētersons no 1903. līdz 1919. gadam strādāja un aktīvi piedalījās pilsētas sabiedriskajā dzīvē [1]. 1909. gadā strādāja Smiltēnes skolu biedrības tirdzniecības skolā kā skolotājs un vēlāk 1912. gadā Smiltēnes draudzes 2. pakāpes pamatskolā pārziņa amatā [1,2]. Paralēli darbam skolā, darbojies Smiltēnes dziedāšanas un mūzikas biedrības jauktajā korī kā diriģents, un kopā ar kori ieguvis godalgu 5. dziesmu svētkos [1].

Ceļš uz pedagoģijas doktora grādu

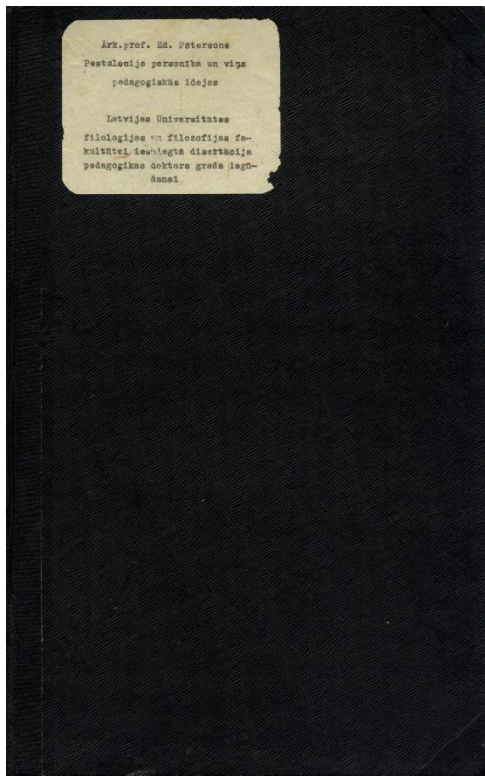
Vēlme turpināt pedagoģijas zināšanas turpinājās un **1919. gadā 37 gadu vecumā iestājās Latvijas Universitātē (LU) Filozofijas un filoloģijas fakultātē pedagoģijas nodaļā**, tās pirmajā pastāvēšanas gadā [1, 3]. Paralēli studijām bija arī lektors skolotāju sagatavošanas un vispārīgās izglītībasursos [3]. Pieredze, kas būtiski ietekmēja E. Pētersona uzskatus pedagoģijā notika Vācijā, kad 1922. gadā devās papildināt zināšanas - sākumā Berlīnes Universitātē klausījies lekcijas pie prof. Eduarda Šprangera un Fred. Šmita, vēlāk Leipcigas Universitātē pie prof. Paula Barta un Teodora Lita. Izglītības ministrijas nosūtījumā iepazinies ar skolu darbu pie Georga Keršenšteina Minhenē, kā arī mācījies par Hugo Gaudīga didaktiku [1,3]. **1923. gadā pabeidzot LU Pedagoģijas nodaļas baltu valodniecības kursu ieguva pedagoģijas kandidāta grādu** [3].

1923. gadā, pēc pedagoģijas kandidāta grāda iegūšanas, iecelts par Valkas apriņķa pamatskolu inspektoru. Neilgi pēc tam nodibinājās Jelgavas Valsts skolotāju institūts, kurā tika izvēlēts par tās direktoru [1,3]. Savā runā, institūta atklāšanas dienā, uzsvēris institūta un skolu uzdevumus - audzināšana kā personības attīstības nosacījums un attīstība cilvēka garīguma un kopējās tautas kultūrā [3]. Šie uzdevumi atspoguļo E. Pētersona gūtās zināšanas un iespaidus Vācijā.

1924. gadā, papildus darbam Jelgavas Valsts skolotāju institūtā, kļuva par **LU pirmās šķiras lektoru** Filozofijas un filoloģijas fakultātē, docējot studentus mācībā par skolu un vispārīgajā didaktikā. Šajā pašā gadā viņš kļuva par goda priekšnieku Jelgavas Valsts skolotāju institūta absolventu biedrībā [3].

Tāpat kā Smiltēnē, tā Jelgavā - kur dzīvo tur arī aktīvi piedalās sabiedriskajā dzīvē, un 1928. gadā E. Pētersons ir runas vīrs Jelgavas Latviešu biedrībā un teātra padomes loceklis. Tajā pašā gadā ir daļa no Izglītības ministrijas vidusskolu skolotāju pārbaudījumu komisijas [3].

1927. gadā LU Filoloģijas un filozofijas fakultātē iesniedzis darbu "Gaudīga klases brīvās garīgās darbības didaktikas novērtējums", par ko ieguvis *pro vendia legendi* jeb tiesības lasīt lekcijas. Tajā pašā gadā iecelts par **LU privātdocentu** Pedagoģijas katedrā [3].

Disertācijas “Pestalocija personība un viņa pedagoģiskās idejas” melnraksta vāks. Foto: LU Muzeja krājums.

Ļoti sekmīgi izturot pedagoģijas doktora pārbaudījumus (1936-1937), **piesaka disertāciju “[Pestalocija personība un viņa pedagoģiskās idejas](#)”** [1,3], vēlāk 1940. gada 3. maijā aizstāv to ar nosaukumu “Pestalocija pedagoģisko ideju sistemātisks vērtējums”. 1937. gadā LU cieš lielu zaudējumu, aizsaulē aiziet pedagoģijas nodaļas vadītājs un docents prof. [Aleksandrs Dauge](#). Viņa vietā nāk E. Pētersons kā vecākais docents un pārņem priekšmetus - pedagoģija un pedagoģijas vēsture [1, 4].

1939. gadā E. Pētersons ir [Latvijas Profesiju kameras](#) loceklis. Tajā pašā gadā notika pirmā Zinātnes un izglītības sekcijas sēde, kurā E. Pētersons ievēlēts par Latvijas Skolotāju biedrības statūtu komisijas referentu un skolotāju žurnāla *Latvijas skola* komisijas locekli [3, 5]. Pēc veiksmīgas disertācijas aizstāvēšanas 1940. gada 3. maijā, nepilnu nedēļu vēlāk 8. maijā LU padome **apstiprina E. Pēterona pedagoģijas doktora grādu**. Savukārt, 31. maijā, uz LU padomes ierosinājuma pamata, izglītības ministrs [Jūlijs Auškāps](#) paraksta atļauju, kas ļauj E. Pēteronam pildīt **ārštata ārkārtējā profesora** pienākumus pedagoģijā jeb mācībā par skolu un vispārīgajā didaktikā [1].

Ar šo Eduards Pētersons ieiet vēsturē kā pirmais Latvijā, kas aizstāvēja doktora disertāciju pedagoģijā, līdz ar to arī pirmais doktora grāda pedagoģijā ieguvējs [1].

Varas maiņa piespiež pamest dzimteni

Lai cik sekmīgi iesācies bija 1940. gads, tā otra puse apgriezta E. Pēterona dzīvi "kājām gaisā". Latvijā, ar PSRS okupāciju, tika slēgti skolotāju institūti, tostarp arī Jelgavas Valsts skolotāju institūts. E. Pētersons institūtā bija nostrādājis direktora amatā 17 gadus (1923-1940) [1]. Tā paša gada nogalē LVU rektors Jānis Paškēvičs paraksta rīkojumu, kas veikts uz Izglītības Tautas komisāra rīkojuma pamata - “atbrīvojot vecās apspiedējas varas izpausmes nesējus [...] Vēstures un filoloģijas fakultātes ārkārtējo profesoru Eduardu Pēteronu.”[1]

Darbs kā profesoram tika apturēts, bet ne darbs pedagoģijā, jo sāka strādāt kā direktors Rīgas 3. vidusskolā [1].

Vēlme strādāt Latvijas Universitātē nepazuda un trīs gadus vēlāk, 1943. gada 20. decembrī, E. Pēteronam pielāgojoties okupācijas varām, tiek ievēlēts par Pedagoģijas katedras profesoru.[1]. 1944. gadā E. Pētersons uzsāk bēgļu gaitas, sākumā emigrējot uz Vāciju, Detmoldu. Īsi pēc **Baltijas Universitātes** idejas īstenošanas Hamburgā-Pinebergā, kļūst par tās profesoru [2].

Eduards Pētersons, pagājušā gadsimta 50. gadi. Foto: periodika.lv [2]

1947. gadā emigrē no Vācijas uz Zviedriju, Stokholmu. Tur pavadījis savu pēdējo dzīves desmitgadi strādājot arhīvā, kur nodevās skolu vēstures pētniecībai Vidzemē un Igaunijā zviedru laikos [1,2].

1958. gada 9. decembrī Eduards Pētersons aiziet mūžībā tiek apglabāts Zviedrijā [1].

Kā Irēna Žogla raksta: “...E. Pētersona dzīves gājumu neklājas nobeigt ar gadu un datumu. Mūsdienās ir noderīgas un pamācošas daudzas Eduarda Pētersona domas, īpaši viņa audzināšanas izpratne, skolas uzdevumi, skolotāju sagatavošana - kopumā ir vērtīga viņa pedagoģiskā koncepcija, kas integrēja latviešu audzināšanas tradīcijas un Eiropas pedagoģisko domu īpaši 20. Gadsimta sākuma reformu laikā.” [1]

Valsts apbalvojumi

1926. gadā Triju Zvaigžņu ordeņa IV šķira - ordeņa virsnieks.

1938. gada 6. novembrī Atzinības krusts - komandieris [3].

Vairāk:

Eduards Pētersons savam laikam un mūsdienām

Pestalocija personība un viņa pedagoģiskās idejas: disertācija

MĒNEŠA PRIEKŠMETS. Pirmā disertācija pedagoģijā Latvijā

Avotu un literatūras saraksts:

[1] Žogla, I. Eduards Pētersons savam laikam un mūsdienām. Laikmets un personība: rakstu krājums 7. 2006. 73.-76.lpp. Izgūts no <https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/#panel:pp|issue:692913|article:DIVL246|page:75>

[2] Straubergs, K. Profesors Dr. Eduards Pētersons. Latvju vārds, Nr. 20. 22.05.1952. Izgūts no <https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/#panel:pa|issue:159365|article:DIVL193>

[3] Latvijas Universitāte. Latvijas Universitate divdesmit gados 1919-1939. 2. daļa. 88.-89.lpp.

[4] Latvijas Universitāte. Latvijas Universitate divdesmit gados 1919-1939. 1. daļa. 12.lpp.

[5] Skolotājs Profesiju kamerā. Latvijas skola, Nr. 1. 01.07.1939. Izgūts no

<https://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:20846|article:DIVL98|query:skolotāju%20žurnālu%20Latvijas%20Skola%20žurnāls%20>